

Periodisme generalista, la frontera de la ciència

«Un descobriment científic és malaguanyat si després ha d'anar al mateix sac amb conspiracions, falsificacions i negacionisme»

Cada parcel·la de la ciència té dues fronteres: la del descobriment i la del coneixement. La frontera del descobriment és el lloc on es responen les preguntes sobre què és el món i com funciona. Es guia amb la filosofia de la ciència, seguint les normes no escrites del mètode científic. És una frontera important, però petita: amb prou feines una punta de llança on la major part dels dies no hi passa res destacable.

A l'altra banda, la frontera del coneixement és llarguíssima i efervescent. És el punt de contacte entre cada àrea de la ciència i la immensa majoria de la humanitat que no és experta en aquell tema concret. És allà on cada persona obté un tros de coneixement científic. Una part de la frontera del coneixement està regulada i estructurada en forma d'ensenyament formal. Malgrat les mancances i excepcions, funciona bé i és insubstituïble.

Una altra part de la frontera del coneixement no és formal i té tres peces: la divulgació, la informació i l'entreteniment -i combinacions entre elles. Fora de l'escola seguim en contacte amb la ciència per un o altre d'aquests canals. Cadascun té els seus codis i formats, i es troben amb problemes de diversa mena per fer la seva funció. A diferència de la frontera del descobriment, on només hi ha gent experta, la frontera del coneixement la guarda gent variada, amb formació científica o sense, alguns entusiastes o indiferents, altres hostils a la ciència.

Els vigilants de la frontera del coneixement tenen una gran responsabilitat. Ells obren o tanquen la porta: poden fer un programa, una tertúlia, un reportatge, una notícia o una entrevista, i decideixen qui parla i de què parla. Quan la frontera no està ben vigilada i es fa passar per ciència alguna cosa que no n'és, l'impacte sobre la cultura científica de la població és devastador. Un descobriment científic és malaguanyat si després ha d'anar al mateix sac amb conspiracions, falsificacions i negacionisme. Tots som ?públic general? per la majoria de temes, i no tothom es pren la molèstia d'anar a comprovar les coses que troba als mitjans.

L'exemple més habitual és l'equidistància. Potser per hàbit periodístic, molts temes científics es presenten com un debat entre dues opinions, sense tenir en compte que el consens científic a favor d'una o una altra opinió pot ser abassegadorament majoritari. A la frontera del descobriment hi ha debats furibunds sobre molts temes, però són debats tècnics entre experts que en algun moment acabaran amb un consens - no necessàriament en un punt mig: serà allà on diguin les dades. Posar en pla d'igualtat un científic i un homeòpata (encara que tots dos tinguin un títol universitari) és ignorar que a la ciència no hi ha equidistància: hi ha dades que donen la raó a uns o altres, i mentre això no passi hi ha debat.

Fora de la ciència les teories conspiratòries no solen beneficiar-se de l'equidistància periodística. Hi ha gent que creu que Paul McCartney va morir en un accident l'any 1966 i des d'aleshores el substitueix un doble, però a ningú no se li acut esmentar aquesta teoria cada cop que hi ha una notícia sobre ell.

Els mitjans tenen editors que assegurin que el contingut és formalment correcte. Suposo que els caps de secció detecten errors com situar Rodoreda al segle XIX o confondre Eslovènia amb Eslovàquia. De la mateixa manera, un editor científic facilitaria la feina dels vigilants de la frontera del coneixement. Fins allà on sé, cap mitjà català té en plantilla ningú amb aquest encàrrec.

Amb editor o sense, qui guarda la frontera sempre pot triar mirar cap a una altra banda. Ho veiem cada dia en tota mena de mitjans escrits i audiovisuals. Després de parlar amb molts periodistes, em consta que en alguns casos això és un sabotatge intencionat: hi ha gent que té una actitud negativa vers la ciència i aprofita els mitjans al seu abast per socavar-la. En altres casos és una manera d'entendre la llibertat del periodista: presentar la visió del dissident seria una forma de periodisme d'investigació, precisament perquè contradiu la comunitat científica. La majoria de cops és simplement una decisió trivial que no té cap agenda ni vol demostrar res. Convidar un curandero a una tertúlia o fer un reportatge sobre els perills de la wifi o els beneficis del reiki no és més que seguir una tendència present a la societat.

I és que una part dels problemes que tenim com a societat es deuen a la ignorància de la ciència a tots els nivells. L'ensenyament regulat és part de la solució, però el paper dels mitjans no formals és molt més important. Validar i filtrar el contingut científic, no només a les notícies sinó especialment als espais d'entreteniment, resultaria en una millora immediata de la cultura científica de la societat. És millor no saber gaire coses de ciència que saber-ne d'errònies, perquè tant les decisions personals com les col·lectives basades en informació errònia tenen conseqüències negatives.

En aquest temps de veritats a la carta és important mantenir ferma la frontera del coneixement. Els mitjans ens poden parlar de dietes miracle i rituals pseudomèdics ancestrals, però tenen la responsabilitat de deixar clar que, per ser part de la ciència, cal jugar segons les regles. Si no ho fan, són còmplices de la contínua erosió de la ciència com a referent del que és cert i el que és fals al món.